Remonstranten Rotterdam

Kerkdienst Oudjaarsavond 31 december 2019

Voorganger: Dr. Koen Holtzapffel
Organist: Jos van der Kooy

Overdenking:

Als iets ons het afgelopen jaar bezighield dan was het wel de natuur, de klimaatverandering, de maatregelen die we moeten nemen om een verdere opwarming van de aarde tegen te gaan. Ik ga het daar vandaag niet expliciet over hebben, het houdt ons ook komend jaar bezig. Zonder twijfel. Wat ik bij deze laatste dienst van het jaar wil doen is nog iets zeggen over de wijze waarop de natuur een rol speelt in Bijbelteksten en liederen. Dat brengt ons ook iets van dat godsdienstige gevoel dat ons op de drempel van het nieuwe jaar tot steun kan zijn en dat we graag meenemen het nieuwe jaar in.

104

1 Prijs de HEER, mijn ziel.
HEER, mijn God, hoe groot bent u.
Met glans en glorie bent u bekleed,
2 in een mantel van licht gehuld.

U spant de hemel uit als een tentdoek
3 en bouwt op de wateren uw hoge zalen,
u maakt van de wolken uw wagen
en beweegt u op de vleugels van de wind,
4 u maakt van de winden uw boden,
van vlammend vuur uw dienaren.

Ik zeg iets over psalm 104, over de dichter van het lied dat we zo vaak zingen, gezang 978, een lied dat vol is van natuurbeelden. En ten slotte over elementen uit de in dat lied verwoorde natuurbeleving die iets zeggen over onze geloofsbeleving bij de jaarwisseling.

Psalm 104 wordt wel de grote natuurpsalm genoemd. De psalm is groot, groots en verrassend. Eén brok natuurpoëzie. Beken en zingende vogels, bergen en meren. Toch verschilt de psalm van de romantische natuurpoëzie van bijvoorbeeld Guido Gezelle.

In de psalm lezen we eigenlijk niets over de liefelijkheid van het landschap, over de schoonheid van de natuur. Geen verrukking over zonsopgang en -ondergang, over ontluikend voorjaar en herfstpracht.

Is de psalmist eigenlijk wel echt innerlijk geraakt door de natuur? Het wordt allemaal nogal zakelijk omschreven, nuchter en functioneel. Toch is de dichter wel degelijk ergens door getroffen. In de eerste plaats door het grote ritme in al het bestaande. Het kosmische ritme van dag en nacht, van wisseling der seizoenen, van weer en geen weer. In dat grote kosmische ritme is het leven van de natuur en ook van de mens opgenomen. In dat ritme, zinvol in zichzelf, heeft alles een plaats en een tijd. Een wonder op zich.

En in dat wonderlijk-ritmische geheel is alles op elkaar aangewezen en van elkaar afhankelijk. Was het water er niet, dan zouden ook de dieren niet kunnen bestaan. Het gras voor het vee zou niet groeien, en ook niet het koren waarvan het mensenbestaan afhangt. Er is een alles en allen omvattend evenwicht in de natuur en wij mensen zijn deel van dat evenwicht en er afhankelijk van. We beseffen het vaak niet, tot we dat evenwicht verstoren, uit balans trekken en er vervolgens alle moeite voor moeten doen om dat evenwicht te herstellen. En juist dat evenwicht verwijst in de psalm naar de zorg van Godswege, die zowel de ceders op de Libanon omvat, de jonge leeuwen, als de mens. Maar alleen de mens heeft wéét van die allen omvattende liefdevolle zorg en als hij er echt stil bij staat is hij er dankbaar voor.

In de psalmist leeft een diep besef dat dat kosmische ritme en dat alles omvattende evenwicht niet alleen de vrucht is van toeval en blinde natuurkrachten, maar ook van liefdevolle, creatieve goddelijke scheppingskracht.
Natuurlijk wil dat niet zeggen dat de natuur alleen maar lieflijk is en netjes tussen onze lijntjes kleurt. De natuur is geen 'Keukenhof'. Ze kan ook wreed zijn, onvoorspelbaar en gewelddadig, allesvernietigend. Ook het afgelopen jaar waren er voorbeelden van. Wij mensen zijn afhankelijk van die grillige natuur, ook al denken we haar met onze techniek te kunnen manipuleren en exploiteren, met alle gevolgen van dien. Maar uiteindelijk is de natuur ons de baas, en dat maakt ons naast dankbaar en verwonderd ook stil en bescheiden.

Met verwondering kijken we naar zoiets kleins en kwetsbaars als een bloem, een lieveheersbeestje of een libelle. En met ontzag kijken we naar het alles overstijgende van bergtoppen, onmetelijke zeeën en verre sterren in het heelal. Hier ervaren we wat wel genoemd wordt 'deep time', anders dan kloktijd. De diepe tijd van de geologische wereld, die er al miljoenen jaren was voordat wij er zijn en er ook nog is als wij allang weer van de aardbodem verdwenen zijn. Hier ervaren we iets van de eeuwigheid, van duizend jaren die in Gods ogen zijn als een dag, de dag van gister.

Zo benoemt de psalmist onze gevoelens van deze oudejaarsavond. Dankbaarheid om wat we ontvingen, verwondering om wat zo prachtig in elkaar steekt, bescheidenheid ook omdat wij maar zo'n heel klein deeltje van het geheel vormen. En een zekere weemoed natuurlijk om wat opkomt en ook weer vergaat en niet meer in dezelfde gedaante wederkeert. En toch is dat alles op wonderlijke onbevattelijke wijze opgenomen in Gods liefde die alles omvat houdt en inblaast van zijn creatieve geest.

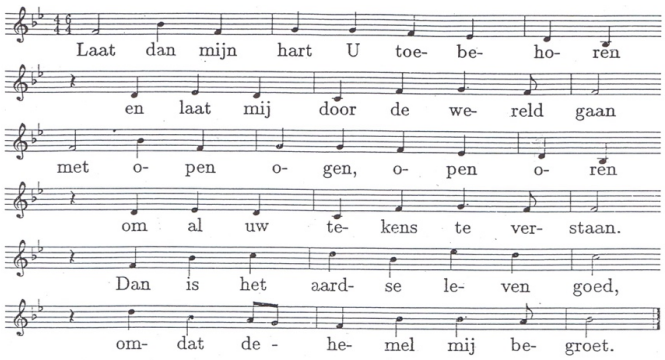

Staan we in die gemoedstoestand op oudejaarsavond nog even stil bij dat geliefde lied waarvan we zondag aan zondag de laatste strofe zingen, Laat dan mijn hart u toebehoren. Het is gecomponeerd op een oude melodie en van de hand van de vanaf zijn geboorte blinde dichter dominee Jan Wit (1914-1980). Hij is de blinde dichter van het licht genoemd.

Samen met bijvoorbeeld Vd Graft, Den Besten en Schulte Nordholt schreef hij veel liederen voor het Liedboek van 1973. Zijn poëzie is de poëzie van iemand die van het leven houdt.

De openingsregel van het lied klinkt als een belijdenis.
Dat de aarde aan God toebehoort is niet een wetenschappelijk feit maar een diep menselijk gevoel waaruit mensen alle eeuwen door hebben geleefd en zullen leven. De aarde met haar steile bergen, koele meren, vaste land, onzeker makende zee, ja de aarde met haar wel en wee is ten diepste verbonden met goddelijke scheppingskracht, liefde en voorzienigheid. Uit de grootsheid en schoonheid van de schepping wordt de nietige mens in verwondering de schepper gewaar.

In die schepping is alles met elkaar verbonden, leven en dood en opnieuw leven. Gods liefde roept jong leven wakker, rond het open graf groeit een tuin, teken van opstanding. Halmen ruisen op de akker waar het zaad zich eens verloren gaf. En vele korrels vormen saam telkens opnieuw een kostbaar brood. Natuurpoëzie in optima forma. Maar met een boodschap.

Want al dat prachtigs, ontleend aan ons dagelijks bestaan, wijst tegelijk boven dat alledaagse uit naar een onzichtbaar-zichtbare aanwezigheid die dit kosmische ritme en evenwicht in het verborgene omvat houdt. Zo worden zintuiglijk waarneembare beelden uit de ons omringende natuur tot verwijzingen naar dat wat ons overstijgt: vogels en bloemen en nog heel veel meer, uit alles spreekt dat God zijn schepping niet vergeet. Beelden zijn het van 'meer dan aards' geheimenis.
Wie dit geheimenis wil leren kennen heeft een leven lang nodig, in dankbaarheid, verwondering en bescheidenheid. Het geheimenis geheel doorgronden zal gelukkig nooit lukken, het laat zich hoogstens steeds beter bevroeden. Tenminste, voor wie de wereld om zich heen ook wil zien als een gelijkenis van meer dan aards geheimenis. En is dat niet de kern van alle godsdienst? De aarde zien als gelijkenis van meer dan aards geheimenis? Ja het geheim laat zich steeds beter bevroeden voor wie elke dag opnieuw met open ogen en open oren door de wereld wil gaan, om al Gods tekens te verstaan.

Straks gaan ook wij de wereld weer in, met haar wel en wee. Op de drempel van 2020. Met een lach en een traan en dat vleugje weemoed dat bij oudejaarsavond hoort. Mijn wens is dat we ook komend jaar de wereld alleen en samen dan ook echt met open ogen en oren tegemoet treden. De psalmist en de blinde dichter Jan Wit zijn ons daarin voor gegaan. Dan is het aardse leven goed, omdat we dan ervaren hoe door dat aardse leven heen Gods liefdevol scheppende geestkracht ons begroet.